

תוכן העניינים

ברך א

ז	פתח דבר
	א. ספרות תלמודית
3	"דקדוקי עניות"
29	לפירושה של משנת תעניות פ"א א-ב
39	ירושלמי נזיקין, מבוא
59	שתי הערות
63	לשונות סופרים
95	רב בן אחי ר' חייה גם בן אחותו?
153	לשמועת הפתיחה של בבלי תענית
165	תלמוד בבלי, מסכת פסחים: כתב־יד ששון-לונצר ומקומו במסורת־הנוסח
219	עיונים בתולדות הנוסח של התלמוד הבבלי
241	תולדות הנוסח ובעיות עריכה בחקר התלמוד הבבלי
277	ללשונותיה של מסכת תמורה
317	המורה

ברך ב

	ב. לשון
391	פירורים ונסיונות ללקסיקון התלמודי
407	יבל, אוכיל
409	צבו
411	למילון התלמודי, בירורי מלים ועיוני נוסח
435	סחן - חסן
437	"שני דברים"
457	פירושי סתומות בלשון חכמים
465	בירורי מלים ועיוני נוסח
499	למילון התלמודי, Talmudica Iranica
	ג. שונות
623	על "דרך הרוב"

665	עוללות של 'פרקים' א
669	הכתובת מגבעת המבטר
709	'בערא'
739	מסורת הלכה וחידושי־הלכות במשנת חכמים
793	איש נבון וחכם (לזכר ח' אלבק)
801	סודנא – סור נאה
I	The Giv'at ha-Mivtar Inscription
809	מפתחות
886	המקומות בהם נרפסו המאמרים לראשונה

פתח דבר

לאחר פטירתו של מו"ר אבינו הרא"ש רוזנטל ז"ל בקשו חבריו ותלמידיו לאסוף את כל מחקריו למקום אחד, כמאמר התלמוד 'כי נח נפשיה דר' אסי עיילו רבנן לנקוטינהו לשמעתיה' (קידושין יג ע"א). התחיל בכך מנחם קיסטר, שעשה רבות לפרסום כתביו – כולל המבואות לבבלי ולירושלמי – ואף הכין מפתח לכל המאמרים שהתפרסמו בזמנו. במהלך ארבעים השנה שעברו בינתיים התפרסמו עוד מחקרים 'מן המגרה', ביניהם אולי גם כאלה שלא מצא לנכון לתת להם פרסום כמות שהם. בקובץ הנוכחי מובאים אלה בצד אלה, אך נוסף ציון מיוחד למאמרים שהופיעו לאחר חייו. באלה האחרונים הסתייענו בחברו הנאמן, יעקב בוקסנבוים ז"ל – תלמיד חכם מופלג, "בקיא בכל חדרי התורה כאחד הגדולים" – ששש, כתמיד, להפיץ תורתו ברבים. הוא השתתף בלימוד הטיוטות ובהחלטות המזדמנות, כמו גם בקביעת צורתו הסופית של המאמר, ותמיד היה זה שהתנדב להקליד את הדברים ולהכשירם להדפסה. בלעדיו המאמרים לא היו רואים אור.

חשיבות יתירה נודעת לכינוסם של אותם המאמרים שמפוזרים באכסניות שלא כל אדם היה מחפשם שם. המאמר הראשון בקובץ התפרסם לזכרו של חבר קיבוץ שדה אליהו, אליעזר שמיר. מאמרים אחרים ייחד לזכר חיילים שנפלו, כמו בקובץ לזכר תלמידו בחוג לתלמוד בירושלים יעקב פרידמן, או בקובץ לזכר אליעזר מאיר ליפשיץ מחיפה. כינוסם של אלה קיים בהם 'מושיב יחידים ביתה'.

ברכה מיוחדת בקובץ שלפנינו הם המפתחות. מאמריו של הרא"ש רוזנטל קשים לפרקים, תמציתיים מחד ומפורטים מאידך. בדרכו היה דן בכל פרט בפרטרוט ומסייע מסקנותיו ממקומות רבים. ותוך כדי כך יש והיה מרחיב והולך מעניין לעניין, ולא תמיד יכול היה המעוניין למצוא איפה גרון עניינו. ירדו מהר"ש ליברמן ז"ל כתב עליו 'את מאמריו קראתי שלש פעמים כדי למצות את כל החידושים שלו בעניין ובלשון', לכך בדיוק באים המפתחות לסייע.

עתה מונחים לפני המעיין שני כרכים ממאמריו, הראשון כולל מחקרים בספרות התלמודית לתקופותיה. הוא מסתיים במאמר ביוגרפי המתווה דרכים במחקרה של הספרות התלמודית. הכרך השני כולל מחקרים בלשונות השונות המשמשות בספרות התלמודית ומסתיים בשבעה מאמרים הרגיים בעקרונות ההלכה ויסודותיה מכאן, ובמצאות – ארכיאולוגיה, גיאוגרפיה והיסטוריה – מכאן. במהלך הדפסת הספר יצא לאור מאמר נוסף: 'סודנא'. הוספנו גם אותו, אך הוא לא נכלל במפתחות.

על מנת שלא להרבות טעויות סופרים נמנענו מלהקליד את המאמרים מחדש. רק את Talmudica Iranica, שצורתו המקורית הכבירה על השימוש בו, הקלידה הלל רוזנטל מחדש כשהערות מלוות את הטקסט. ג'פרי הרמן הגיה את הפרסית ושלמי אפרתי התקין

פתח דבר

והגיה את המאמר על לשונותיו השמיות והאירופיות (לרבות היוונית) ושילובן עם העברית. שלמי הכין גם את המפתחות המפורטים לכל הקובץ. אגב עבודתו העלה שלמי רשימות של תיקונים שונים. אלה שולבו במקומם המקורי בגוף הספר ע"י הנוף ולדנברג, שלידי האמונות נמסרה מלאכת התקנת הספר, עיצובו והבאתו לדפוס. כולם עשו מלאכתם נאמנה, בכישרון, במקצועיות ובמסירות ולכולם מובעת בזאת תודתנו העמוקה.

ברשימה המציינת את הפרסומים בהם נדפסו המאמרים לראשונה, ציינו בכוכבית * את המאמרים שיצאו אחרי פטירתו של מחברם, להעיר שאין אחריות עליהם מלאה. אנו מקווים שריכוז מאמריו ופרסומם בלויית המפתחות יאפשר לחוקרים לחזור ולרלות מלוא הופניים מהטוב הצפון במחקריו ולדובב שפתותיו.

הקובץ יוצא לאור בתמיכת קרן יעקב בוקסנבוים ז"ל, והמכון למדעי היהדות שבאוניברסיטה העברית בירושלים.

אברהם, דוד ויואב רוזנטל

ב"ה, ירושלים, ה' באייר תש"ף